

ویژگی‌های محاکم قضایی در اجرای احکام کیفری در مقایسه با محکمه‌های قضایی نگارگری

چکیده

در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ در حوزه اجرای احکام و در بحث رعایت حقوق محکوم‌له و محکوم‌علیه و نظارت بر زندانیان، اقدامات مفیدی صورت گرفته است. هدف از رسیدگی‌های کیفری، رسیدن به احراز وقوع جرم و انتساب آن و محقق بودن مسئولیت کیفری متهم و مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی درباره محکوم‌علیه به‌موقع اجرا گذاشته شود تا در جامعه هیچ بزهکاری مجازات ندیده و اصلاح‌نشده باقی نماند. اجرای مجازات، عدم دسترسی به محل اقامت و سکونت محکوم‌علیه، عدم معرفی محکوم‌علیه جهت اجرای حکم توسط کفیل یا وثیقه گذار، حبس بودن محکوم‌علیه، یا موانع با منشا قضایی می‌توان عدم نظارت بر دادنامه و اخطاریه و عدم اخذ تامین مناسب را نام برد. همچنین قاضی احکام بر اجرای جرایم مجازات بدنی از جمله مجازات سالب حیات و مجازات بدنی قطع و جرح عضو و شلاق و یا مجازات سالب و محدودکننده آزادی، حق و حیثیت از جمله حبس و تبعید و محرومیت از سکونت در نوار مرزی و اخراج یا طرد از کشور و اقامت اجباری در نقطه معین و یا مجازات مالی از جمله دیه و جزای نقدی و مصادره و ضبط و معدوم کردن اموال نظارت دارد و تا حکم اجرا نشود پرونده مختومه نمی‌گردد. پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای انجام شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که امروزه نظارت بیشتری در حوزه اخلاق بر اجرای مجازات وجود دارد درحالی که محکمه‌های قضایی نگارگری حاکی از سرعت عمل و ضعف قانونی و خودمحموری شاه در اجرای مجازات‌هاست.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی سازوکارهای اخلاقی در نحوه اجرای مجازات توسط قاضی.

۲. واکاوی چگونگی قضاوت و مجازات در نگارگری ایران

سؤالات پژوهش:

۱. چه ساز و کارهای اخلاقی از سوی قاضی در اجرای مجازات انجام می‌شود؟

۲. در نگارگری ایران چه اطلاعاتی درخصوص محاکم قضا و اجرای مجازات وجود دارد؟

کلیدواژه‌ها: مجازات، قاضی، اجرای کیفری، اجرای مجازات، نگارگری.

اجرای احکام، نهایی‌ترین و آخرین مرحله دادرسی کیفری به حساب می‌آید. اگر گفته شود که دادرسی‌های کیفری فقط برای تحقق بخشیدن به این مرحله صورت می‌گیرد سخنی نادرست نخواهد بود؛ در حقیقت هدف از رسیدگی‌های کیفری رسیدن به این موضوع هست که احراز وقوع جرم و انتساب آن و محقق بودن مسئولیت کیفری متهم و مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی درباره محکوم‌علیه به‌موقع اجرا گذاشته شود تا در جامعه هیچ بزهکاری مجازات ندیده و اصلاح‌نشده باقی نماند. بدیهی است که اگر حکم و رای صادره که با تمام تلاش‌ها و کوشش‌های مراجع کیفری اعم از دادسرا و دادگاه و همچنین ضابطین به نتیجه رسیده و از سوی دیگر بار مالی سنگین که بر دوش دولت و جامعه نموده اگر به‌موقع اجرا نشود طبیعتاً نخواهد توانست هدف‌های مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی را برآورده نماید. قبل از اجرای حکم که مراحل مختلف دادرسی کیفری از جمله کشف و تحقیق و تعقیب و دادرسی به نتیجه رسیده است هیچ‌وقت هدف‌های اعمال مجازات تأمین نمی‌شود مگر اینکه درنهایت رای صادره اجرا شود. در حقوق کیفری ایران قاضی دارای اختیارات بسیاری است. یکی از این اختیارات اجرای احکام کیفری است. لذا در این پژوهش به بررسی قاضی اجرای احکام کیفری و موضوعات مرتبط با آن مبادرت می‌شود. پیشینه محاکمه قضایی در ایران و اجرای احکام کیفری به ادوار کهن می‌رسد. در برخی از آثار هنری برجای مانده از این مقاطع تاریخی، مانند هنر نگارگری می‌توان جلوه‌هایی از این محاکم را مشاهده کرد.

درخصوص پیشینه پژوهش حاضر باید گفت تاکنون تحقیق مستقلی با این عنوان به رشته تحریر درنیامده است. با این حال، آثاری به بررسی نقش قاضی در اجرای احکام پرداخته‌اند. دعاخوان (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه قاضی اجرای احکام» به بررسی نقش قاضی در سیستم‌های جدید دادرسی کیفری پرداخته است و به صورت مفصل به پیدایش و جایگاه قاضی اجرای احکام، از مظر قانون ایران و سایر کشورها پرداخته است. امیری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه ایفای نقش مقام اجرای مجازات‌ها در نهادهای مبتنی بر خروج موقت و مشروط زندانیان با مطالعه حقوق کیفری ایران، فرانسه و انگلستان» به بررسی کیفیت و عوامل تعیین‌کننده در اجرای احکام کیفری پرداخته است. در آثار یاد شده مقایسه‌ای در ویژگی‌های محاکم قضایی در عصر حاضر و در نگارگری انجام نشده است لذا پژوهش حاضر برآن است تا به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای به بررسی این موضوع بپردازد.

نتیجه‌گیری

اجرای قصاص نفس، قتل و اعدام ممکن است به صورت حلق‌آویز به چوبه دار و یا شلیک اسلحه آتشین و یا اتصال الکتریسیته و یا به نحو دیگر و به تشخیص قاضی صادرکننده رای انجام گیرد. زمان اجرای حکم اول طلوع آفتاب خواهد بود مگر اینکه دادگاه زمان خاصی را تعیین کرده باشد و اجرای حکم حسب مورد با مأمورین زندان یا نیروی انتظامی است. مأمورین اجراء حکم موظفانند قبل از اجرای حکم ابزار و عدوات و آلات اجراء را دقیقاً مورد معاینه و بررسی قرار داده و از استحکام و آماده بودن آنها برای اجرای حکم اطمینان حاصل کنند. وسایل مذکور نباید به گونه‌ای باشد زاید بر آنچه اقتضای اجرای حکم است موجب شکنجه، تعذیب و یا مثله شدن محکوم گردد همچنین کلیه عملیات باید با کمال آرامش و بدون اعمال خشونت، توسط افراد خبره انجام شود. هرچند قاضی اجرا از قضات نشسته تلقی نمی‌گردد و مبادرت به صدور حکم نمی‌نماید و تنها احکام صادره را اجرا می‌کند اما بدون شک می‌توان گفت اهمیت وظایف قاضی اجرای احکام اگر بیشتر از قضات دادگاه و دادرسان باشد کمتر از نیست چراکه احکام اگرچه با دقت و با موازین شرعی و قانونی صادر شده باشد اما تا جایی که اجرا نشود کاری عبث و بیهوده تلقی می‌گردد که این مهم بر عهده قاضی اجرای احکام کیفری می‌باشد. برای اجرای احکام کیفری موانعی وجود دارد که یا اجرای حکم را متوقف و یا به تاخیر می‌اندازد که می‌تواند موانع منشا قانونی همانند طرح دعوی تقسیط جزای نقدی و دیه، نهادهای ارفاقی در اجرای حکم، قرار تعلیق اجرای مجازات، قرار تعویق اجرای مجازات، نپرداختن دیه و جزای نقدی، توبه عفو، گذشت، رضایت شاکی، جنون، موانع مخصوص زنان بیماری بیم تلف و یا موانع با منشا عملی از جمله عدم درخواست محکوم‌له جهت اجرای مجازات، عدم دسترسی به محل اقامت و سکونت محکوم‌علیه، عدم معرفی محکوم‌علیه جهت اجرای حکم توسط کفیل یا وثیقه‌گذار، حبس بودن محکوم‌علیه در محکومیت دیگر، یا موانع با منشا قضایی می‌توان عدم نظارت بر دادنامه و اخطاریه و عدم اخذ تامین مناسب را نام برد. همچنین قاضی احکام بر اجرای جرایم مجازات بدنی از جمله مجازات سالب حیات و مجازات بدنی قطع و جرح عضو و شلاق و یا مجازات سالب و محدودکننده آزادی، حق و حیثیت از جمله حبس و تبعید و محرومیت از سکونت در نوار مرزی و اخراج یا طرد از کشور و اقامت اجباری یا منع اقامت در نقطه معین و یا مجازات مالی از جمله دیه و جزای نقدی و مصادره و ضبط و معدوم کردن اموال نظارت دارد و تا حکم اجرا نشود پرونده مختومه نمی‌گردد. در نگارگری ایران نیز نشانه‌هایی از نقش شاه و علما در محاکم قضایی دیده می‌شود که حاکی از پیشینه طولانی مجازات کیفری در ایران است.

منابع:

ابن جوزی، عبدالرحمن بن علی. (۱۴۰۳ق). زادالمسیر فی علم التفسیر، ج ۳، بیروت: انتشارات دارالکتاب العربی.

ابن منظور الافریقی المصری، ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم. (۱۴۰۵ق). لسان العرب، قم: نشر ادب الحوزه.

ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب، ج ۱۴، چاپ سوم، بیروت: دار صادر.

احمدی موحد، اصغر. (۱۳۸۷). اجرای احکام کیفری، چاپ سوم، تهران: انتشارات میزان.

ارجمند دانش، جعفر. (۱۳۹۱). ترمینولوژی حقوق جزای اسلامی، تهران: انتشارات بهنامی.

- اردبیلی. (۱۳۹۲). حقوق جزای عمومی، ج ۳، تهران: انتشارات میزان.
- افرام بستانی، فواد؛ بندرریگی، محمد. (۱۳۹۲). فرهنگ جدید عربی - فارسی، ترجمه منجد الطلاب بضمیمه فرائد الادب، تهران: انتشارات اسلامی.
- ایمانی، عباس. (۱۳۸۹). فرهنگ اصطلاحات حقوق کیفری، تهران، نامه هستی.
- بولک، برنار. (۱۳۹۱). کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: انتشارات مجد.
- پاد، ابراهیم. (۱۳۸۵). حقوق کیفری اختصاصی، تهران: انتشارات رهام.
- پیرانی، محمد؛ پیرانی، امین. (۱۳۹۴). «بررسی انواع مجازات ها در حقوق کیفری» ایران، فصلنامه حق گستر، شماره ۷۴.
- توجهی، عبدالعلی؛ ابراهیم وند، حسام. (۱۳۹۳). «لزوم استفاده محدود از کیفر سالب آزادی بر مبنای فقه اسلامی»، فصلنامه دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۶۸.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۹۵). ترمینولوژی حقوق، تهران: انتشارات گنج دانش.
- حلی، جعفر بن محمد. (۱۴۰۸.ق). شرایع الاسلام، قم: اسماعیلیان.
- حمیری، نشوان بن سعید. (۱۴۲۰.ق). شمس العلوم و دواء کلام العرب من الکلام، تحقیق و تصحیح حسین بن عبدالله العمری، مطهر بن علی الاریانی، یوسف محمد عبدالله، الطبعه الولی، دارالفکر المعاصر: بیروت.
- خاکی، محمدرحیم. (۱۳۹۲). «تعیین مجازات شلاق، بیش از تعداد حدی در تعدد و تکرار جرایم تعزیری»، فصلنامه نقد رای، شماره ۴.
- خمینی، سید روح الله. (۱۳۹۲). تحریرالوسیله، ج ۴، کتاب حدود، تهران: انتشارات مجد.
- دانش، تاج زمان. (۱۳۷۶). دانش حقوق زندانیان و علم زندان ها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- دائرة المعارف قرآن کریم. (۱۳۹۰). دایره المعارف قرآن کریم، ج ۶، قم: انتشارات بوستان کتاب قم.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۳۹۵). مفردات الفاظ القرآن، ترجمه سید غلامرضا خسروی حسینی، تهران: انتشارات ذوی القربی.
- سادات حسینی، سید عباس. (۱۳۹۴). «تأملی بر نحوه کارشناسی ضرب و جرح ها در پزشکی قانونی ایران»، فصلنامه حقوق پزشکی، شماره ۳۲.
- شیرازی، علی اصغر؛ قاسمی، صفورا. (۱۳۹۱). «ریشه یابی آداب و رسوم ایلخانان در شاهنامه ابوسعیدی با تاکید بر نگاره های سوگوری»، نگره، ش ۲۲، صص ۲۴-۳۷.
- گودرزی بروجردی، محمدرضا؛ الوندی، مظفر. (۱۳۸۵). انتشارات سازمان زندان ها و اقدامات امنیتی و تربیتی کشور، تهران: مرکز آموزشی و پژوهشی.
- محمدی، حمید. (۱۳۹۱). ضبط، مصادره، استرداد و اخذ اموال حاصل از جرم، چاپ ۲، تهران: انتشارات گنج دانش.

- مروارید، علی اصغر. (۱۴۱۰ ه.ق). الینابیع الفق، کتاب جهاد، قم: انتشارات دارالاسلامیه.
- مصطفوی، حسن. (۱۴۰۲). التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، مرکز کتاب لترجمه و النشر، ج ۴، تهران: مجد.
- معین محمد. (۱۳۹۰). فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات بهزاد.
- مغنیه، محمد جواد. (۱۴۰۴ ه.ق). فقه الام جعفر صادق، ج ۵، بیروت: انتشارات دارالتیاریجدید.
- هوشنگ، شامبیاتی. (۱۳۹۲). حقوق جزای عمومی جلد ۳، تهران: انتشارات مجد.
- سبزواری، سید عبدالاعلی. (۱۴۱۳ ه.ق). مهذب الاحکام فی بیان الحلال و الحرام، مؤسسه المنار، قم: الطبعة الرابعة.
- سجادی، سید جعفر. (۱۳۸۰). فرهنگ معارف اسلامی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شامبیاتی، هوشنگ. (۱۳۹۲). حقوق جزای عمومی، ج ۳، چاپ ۲، تهران: انتشارات مجد.
- شاملو احمدی، محمدحسین. (۱۳۸۵). فرهنگ اصطلاحات و عناوین جزایی، تهران: انتشارات دادیار.
- شمس ناتری، محمد ابراهیم. (۱۳۷۸). بررسی تطبیقی مجازات اعدام در حقوق ایران، تهران: دفتر تبلیغات اسلامی.
- صاحب جواهر، محمدحسن بن باقر. (۱۴۱۴ ه.ق). جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۴۰، ترجمه ابراهیم سلطانی نسب، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- الصاحب، اسماعیل بن عباد. (۱۴۱۴). المحيط فی اللغة، تحقیق محمدحسن آل یاسین، عالم الكتاب، بیروت: الطبعة الاولى.
- طباطبایی مومنی، منوچهر. (۱۳۹۴). آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، چاپ ۶، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- عابدی، احمدرضا. (۱۳۹۷). اجرای احکام کیفری، تهران: انتشارات قوه قضاییه.
- علوف، لوئیس. (۱۳۸۵). المنجد فی اللغة، تهران: انتشارات پیراسته.
- عمید، حسن. (۱۳۹۰). فرهنگ فارسی عمید، ج ۱، تهران: انتشارات میکائیل.
- قرشی بنابی، سید علی اکبر. (۱۳۹۰). قاموس قرآن، ج ۵، قم: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
- گلدوزیان، ایرج. (۱۳۹۵). حقوق جزای عمومی ایران، چاپ ۱۴، تهران: انتشارات دانش.